

Deelstaatverkiezingen als politieke thermometer

Achtergrond - 26 september 2016 - Auteur: Marja Verburg

Deelstaatverkiezingen gelden in Duitsland vaak als thermometer voor de landelijke politiek. In 2016 is de rechts-conservatieve AfD in vijf deelstaatparlementen gekozen en kreeg de CDU een aantal rake klappen. Dat de opkomst van de AfD een landelijke trend is, daar twijfelt vrijwel niemand meer aan. Maar het slechte resultaat van de CDU in de deelstaten heeft weinig invloed op Merkels positie als kanselier.

Duitsland heeft nog drie deelstaatverkiezingen te gaan voor de Duitsers in september 2017 een nieuwe Bondsdag kiezen. Vooral naar de verkiezingen in Noordrijn-Westfalen (NRW) op 14 mei wordt met spanning uitgekeken. Het is de deelstaat met de meeste inwoners, die zowel in grote steden als op het platteland leven. Dat maakt NRW representatiever voor de Bondsdagverkiezingen dan de meeste andere deelstaten.

In Noordrijn-Westfalen regeert de SPD van Hannelore Kraft al jaren samen met Bündnis 90/Die Grünen, maar volgens een peiling van deze maand verliezen de partijen, als er nu verkiezingen zouden zijn, hun meerderheid. De SPD staat op 34 procent, de CDU op 28 procent. De AfD zou met 11 procent in het deelstaatparlement komen en daarmee de derde partij in NRW zijn. Dat maakt de vorming van een regering van SPD of CDU met een kleinere partner als de FDP of de Groenen heel lastig. De kans is daarom groot dat NRW in mei een grote coalitie van SPD en CDU krijgt.

Vooraf naar de verkiezingen in Noordrijn-Westfalen op 14 mei wordt met spanning uitgekeken

De twee andere deelstaten waar volgend jaar wordt gestemd zijn Saarland, op 26 maart, en Sleeswijk-Holstein, op 7 mei. In Saarland kan CDU-minister-president Annegret Kramp-Karrenbauer haar coalitie met de SPD naar verwachting voortzetten - al zijn de meest recente peilingen van dit voorjaar.

In Sleeswijk-Holstein regeert de SPD met de Groenen en de regionale partij SSW. Of die coalitie weer genoeg stemmen haalt, is de vraag, want ook hier komt de

AfD naar verwachting in het parlement. SPD en CDU stonden in de meest recente peiling van dit voorjaar op 28 procent. Dat zou ook hier tot een regering van SPD en CDU kunnen leiden, of zelfs van de CDU met een andere partner, als de FDP of de Groenen genoeg stemmen halen.

Versnippering

Noordrijn-Westfalen en Sleeswijk-Holstein krijgen in dat geval te maken met een ontwikkeling die de afgelopen jaren in meer deelstaten zichtbaar werd: met de komst van de AfD raakt het Duitse politieke landschap steeds verder versnipperd. Decennialang regeerden in Duitsland, zowel landelijk als regionaal, de CDU of de SPD met een kleinere partner - FDP of Groenen - of met elkaar in een zogeheten grote coalitie. In 2007 ontstond die Linke, waaraan vooral de SPD kiezers verloor. Nu is er met de AfD ook een partij rechts van de CDU/CSU bijgekomen.

Door de crisis van de volkspartijen ontstaan coalities die tien jaar geleden ondenkbaar waren

Daardoor zijn steeds vaker drie partijen nodig om een regering te vormen. In de deelstaat Berlijn haalden de SPD en CDU deze maand slechts 21,6 en 17,6 procent van de stemmen - een historisch dieptepunt. Door deze crisis van de volkspartijen ontstaan coalities die tien jaar geleden ondenkbaar waren: de *Ampel* (stoplicht, rood-geel-groen) in Rijnland-Palts; 'Kenia' (zwart-rood-groen) in Saksen-Anhalt; een regering van die Linke, SPD en Groenen (met die Linke als de grootste partij) in Thüringen; en waarschijnlijk R2G (rood-rood-groen) in Berlijn. Geen enkele partij wil met de AfD samenwerken, wat coalitievorming nog ingewikkelder maakt.

Dat de traditionele volkspartijen steeds meer aanhang verliezen, is geen specifiek Duits fenomeen. Dat een rechts-conservatieve partij als de AfD zoveel kiezers trekt ook niet. Ze weet in de deelstaten veel mensen te mobiliseren die anders niet stemmen en haalt bij de CDU en de SPD kiezers weg, die ontevreden zijn over de gevestigde partijen. Dat deze ontwikkelingen, die elders in Europa al langer spelen, nu pas in Duitsland te zien zijn, heeft mede met de Duitse geschiedenis te maken. Duitse kiezers moesten tot voor kort weinig hebben van partijen rechts van de CDU/CSU, die al gauw met rechts-extremisme werden geassocieerd.

Daarnaast is het door het strenge [Duitse politieke systeem](#), waar onder meer een kiesdrempel van 5 procent geldt, moeilijker voor nieuwe partijen om voet aan de grond te krijgen.

Merkel-Malus

De opkomst van de AfD wordt ook toegeschreven aan Merkels vluchtelingenbeleid. In [Saksen-Anhalt](#) en [Mecklenburg-Voorpommeren](#) werd ze dit jaar vanuit het niets de op een na grootste partij bij verkiezingen waarin het thema vluchtelingen

domineerde. Inmiddels zit de AfD in tien van de zestien deelstaatparlementen. Duitse media schrijven over een *Merkel-Malus* en Merkel zelf voelde zich deze maand voor het eerst genoodzaakt de verantwoordelijkheid voor de CDU-nederlagen in Mecklenburg-Voorpommeren en Berlijn op zich te nemen: ze gaf fouten toe in haar vluchtelingenbeleid.

Waar de CDU bij het begin van de vluchtelingencrisis deel uitmaakte van zes deelstaatregeringen, kunnen het er in 2017 zeven of acht worden

Toch zijn de slechte resultaten van de CDU in de deelstaten niet alleen aan Merkels politiek te wijten. In Berlijn waren de meeste kiezers vooral ontevreden over hun eigen deelstaatregering van SPD en CDU. En bij de deelstaatverkiezingen eerder dit jaar in maart wonnen juist de partijen die Merkels beleid in hun campagnes openlijk steunden: in Baden-Württemberg die Grünen en in Rijnland-Palts de SPD.

En hoewel de CDU deze maand uit de Berlijnse deelstaatregering is weggestemd, werd ze dit voorjaar in Baden-Württemberg juist regeringspartij - zij het als juniorpartner van die Grünen. Waar de CDU bij het begin van de vluchtelingencrisis deel uitmaakte van zes deelstaatregeringen, kunnen het er in 2017 zeven of acht worden.

Voor Merkels positie als kanselier lijkt dit sowieso niet uit te maken. De CDU heeft het afgelopen jaar in de peilingen voor de Bondsdagverkiezingen veel verloren maar staat nog altijd op 32 procent, 10 procent meer dan de nummer 2, de SPD. Juist door de opkomst van de AfD, die tussen de 10 en 14 procent van de stemmen lijkt te gaan halen, wordt de vorming van een andere coalitie dan die van CDU en SPD steeds moeilijker. Als Merkel besluit het CDU-lijsttrekkerschap op zich te nemen, zal ze weer vier jaar kanselier zijn - ongeacht wat er de komende maanden in Saarland, Sleeswijk-Holstein en Noordrijn-Westfalen gebeurt.

[Dit artikel verscheen ook in het september-nummer van 'De Hofvijver' van het Montesquieu Instituut](#)

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:

<https://duitslandinstituut.nl/artikel/18097/deelstaatverkiezingen-als-politieke-thermometer>